

Posudek oponentky rigorózní práce Mgr. Ireny Petruželové, DiS. „Děti a mladiství ve školských výchovných zařízeních v sociálně-psychologickém a legislativním kontextu“

Autorka si pro svoji rigorózní práci vybrala téma, ve kterém se snaží reflektovat dopady legislativních změn na funkčnost a efektivitu práce středisek výchovné péče (SVP) a výchovných ústavů (VÚ) jako součástí systému práce s dětmi a mladistvými s výchovnými problémy.

V celkem prvních sedmi kapitolách přináší poměrně široce pojaté teoretické zarámování tématu. Začíná vymezením základních pojmů, pozornost věnuje otázce zdravého vývoje dětí a roli rodiny v něm. Krátce shrnuje historii ústavní výchovy dětí u nás. V páté kapitole popisuje stávající legislativní zakotvení systému péče o mládež. K samotné problematice SVP a VÚ se dostává v šesté a sedmé kapitole, kde se zabývá profilem mladistvých umístěných v těchto zařízeních a standardy kvality péče v nich.

Výzkumná část práce je obsahem dvou závěrečných kapitol. Na základě svojí zkušenosti se autorka domnívá, že současná legislativní úprava měla podstatný vliv na fungování zejména SVJ, kam do roku 2014 přicházeli děti a mladiství výhradně na základě vlastního rozhodnutí, resp. rozhodnutí rodičů a do resocializačních programů se zařazovali na bázi dobrovolnosti. To změnil Zákon o soudnictví ve věcech mládeže z roku 2013, který umožňuje umístění mladistvých do těchto programů rozhodnutím soudu a mění tak zásadně charakteristika klientů, kteří do SVP přicházejí. Autorka si stanovila následující hypotézu: „Na rozdíl od předešlých let fungování Výchovného ústavu a Střediska výchovné péče Klíčov se cílová skupina klientů umístěvaných do péče v období od ledna 2012 do prosince 2021 sjednotila natolik, že mezi těmito klienty nejsou patrné rozdíly ve smyslu sociálně patologické profilace.“

Autorka získala data o rozsáhlém souboru celkem 438 klientech zmiňovaných zařízení. Ve zkoumaném souboru mírně převažují chlapci umístění v SVJ. Pro výzkum byla zvolena kombinovaná výzkumná strategie. V textu postrádám zdůvodnění zvolené metodologie a teoretické zakotvení. Základ tvoří podle autorky analýza dokumentace doplněná v některých případech o rozhovory. O provedených rozhovorech už bohužel dále není v textu zmínka,

takže nevíme nic o jejich četnosti, struktuře, průběhu, ani jak se promítly do celkových zjištění. Výsledky analýzy dokumentace jsou prezentovány formou grafů.

Místy se v komentářích je grafům objevují daty nepodložená tvrzení. Např. „Dále má na tento graf vliv inkluzivní vzdělávání, kdy zejména žáci posledního ročníku odmítají docházet do školy, která jim nevyhovuje a často tak přichází umístění ve středisku výchovné péče, aby se těmto klientům dala nějaké šance na řádné ukončení povinné školní docházky.“ (str.56). Chybí vysvětlení, jaký je vztah mezi inkluzivním vzděláváním a odmítáním chodit do školy. Obdobně na str. 57 „Dále má na tento graf vliv inkluzivní vzdělávání, kdy zejména žáci, kteří jsou devátým rokem povinné školní docházky v sedmé či osmé třídě, mají fyzickou převahu nad mladšími spolužáky a často tak přichází umístění ve středisku výchovné péče, aby se pracovalo s nevhodnými vzorci chování klienta.“ Za diskutabilní považuji tvrzení, že „za vysokými procenty nerespektování autority učitele u těchto klientů vnímám vliv inkluzivní vzdělávání.“(str.57). Obdobná tvrzení se vyskytují i na dalších místech. Z textu zjevná skepse autorky vůči inkluzivnímu vzdělávání není ničím podložena.

Autorka se bohužel drží pouhého popisu získaných dat na úrovni relativních četností, není patrná snaha o jejich hlubší analýzu. U grafů chybí údaje o celkovém počtu zahrnutých případů. Lze předpokládat, že ne u všech klientů se vždy podařilo získat všechny informace, ale z grafů tento údaj nelze vyčíst. Pokud jsou data interpretována, tak často nepodloženě (viz výše).

Devátá kapitola s názvem „Dílčí závěry“ absolutně nenavazuje na empirická zjištění, chybí vysvětlení souvislostí. Část tvoří citace staršího autorčina textu.

V desáté kapitole jsou uvedeny čtyři kazuistiky, které ovšem nejsou nijak propojeny s předchozími textech. Pokud měly ilustrovat empirická zjištění, bylo by třeba k nim doplnit komentář.

Text obsahuje dílčí formální nedostatky a gramatické chyby a terminologické nepřesnosti (např. str. 74 „profesionální pěstounská péče“). Autorka se opírá pouze o domácí zdroje. Není patrné, do jaké míry je orientována v mezinárodním diskurzu k tomuto tématu.

Na práci lze ocenit, že autorka shromáždila úctyhodné množství dat, jejichž potenciál bohužel nebyl plně využit. Některá zjištění naznačují velmi zajímavé souvislosti, o kterých se bohužel už nic nedozvíme.

Při obhajobě doporučuji diskutovat opakovaně zmiňované téma inkluzivního vzdělávání a postoj autorky k němu. Z textu by se mohlo zdát, že nereflektovaná skepse ovlivnila interpretaci dat.

Přes výše uvedené výhrady doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení „dobře“.

V Praze dne 20. 4. 2023

PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.